

УДК 37:81(438)

DOI: 10.32342/2522-4115-2020-1-19-15

М.П. ВИНАРЧИК,

кандидат педагогічних наук, доцент

кафедри романської філології та компаративістики

Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

БІЛІНГВАЛЬНА ОСВІТА І ВИКЛАДАННЯ КУЛЬТУР: АВСТРИЙСЬКИЙ КОНТЕКСТ

У здійсненому науковому дослідженні висвітлено проблему білінгвальної освіти. Аналіз наукової і педагогічної літератури показав, що білінгвальна освіта є інноваційним типом освіти, який передбачає вивчення нелінгвістичних дисциплін за допомогою іноземної мови. Встановлено, що в процесі білінгвального навчання викладається також мовна культура. Знайомство з новою культурою, традиціями і звичаями завжди викликає великий інтерес у школярів. Важливо, щоб учитель білінгвального навчання вмів зацікавити своїх учнів. Використання новітніх засобів навчання сприяє ефективності навчального процесу. Проведене дослідження довело, що відкриття перших білінгвальних класів у європейських школах дало можливість зрозуміти важливість білінгвізму, дослідити результат його впровадження у європейську освітню систему. У ході наукового пошуку встановлено, що в основі білінгвальної освіти лежить гуманістична парадигма. Це міжкультурне виховання, що передбачає готовність учнів до взаєморозуміння, виховання почуття толерантності і готовності до відкриття інших культур. Встановлено, що в умовах білінгвальної освіти здійснюється навчання мови через культуру і культури через мову. Реалізація міжкультурного аспекту білінгвальної освіти в Австрії є актуальною з точки зору наявності представників різних національностей. Найбільш чисельними є чеська і словацька громади. У білінгвальній освіті використовуються також англійська, французька та інші іноземні мови. Встановлено підтримку австрійським урядом різних мовних і культурних спільнот, створення сприятливих умов для їх функціонування і розвитку. У Відні успішно функціонують державні й приватні школи з білінгвальним вивченням навчальних дисциплін, які демонструють позитивні результати у викладанні і навчанні. Можемо констатувати, що досвід Австрії є цінним і повчальним, позаяк базується на мовному розмаїтті і міжкультурному вихованні.

Ключові слова: білінгвальна освіта, викладання культур, міжкультурне виховання, австрійський контекст.

В научном исследовании освещена проблема билингвального образования. Анализ научной и педагогической литературы показал, что билингвальное образование является инновационным типом образования, который предусматривает изучение нелингвистических дисциплин с помощью иностранного языка. Установлено, что в процессе билингвального обучения изучается также языковая культура. Знакомство с новой культурой, традициями и обычаями всегда вызывает большой интерес у школьников. Важно, чтобы учитель билингвального обучения умел заинтересовать своих учеников. Использование новейших средств обучения способствует эффективности учебного процесса. Проведенное исследование показало, что открытие первых билингвальных классов в европейских школах позволило понять важность билингвизма, исследовать результат его внедрения в европейскую образовательную систему. В ходе научного поиска установлено, что в основе билингвального образования лежит гуманистическая парадигма. Это межкультурное воспитание, предусматривающее готовность учащихся к взаимопониманию, воспитание чувства толерантности и готовности к открытию других культур. Установлено, что в условиях билингвального образования осуществляется обучение языку через культуру и культуры через язык. Реализация межкультурного аспекта билингвального образования в Австрии актуальна с точки зрения наличия представителей различных национальностей. Наиболее многочисленными являются чешская и словацкая общины.

© М.П. Винарчик, 2020

В бilingвальному освітанні використовуються також англійський, французький і інші іноземні мови. Установлено підтримку австрійським урядом різних мовних і культурних спільнот, створення сприятливих умов для їх функціонування і розвитку. В Вене успішно функціонують державні і приватні школи з бilingвальним вивченням шкільних дисциплін, які демонструють позитивні результати в навчанні і вихованні. Можливо констатувати, що досвід Австрії є цінним і навчальним, оскільки базується на мовній різноманітності і міжкультурному вихованні.

Ключові слова: бilingвальне освітанні, навчання культур, міжкультурне вихованні, австрійський контекст.

Постановка проблеми. Бilingвальна освіта розглядається сьогодні як інноваційний тип освіти, оскільки має перевагу над традиційним вивченням іноземних мов. Вона передбачає не тільки викладання мов, але й мовної культури. Відкриття міжнародних бilingвальних шкіл змусило переосмислити сутність та роль бilingвізму в освітній галузі. Якщо до недавнього часу викладання всіх видів дисциплін англійською мовою вважалося загальноприйнятною нормою, то на сучасному етапі й інші іноземні мови, окрім англійської, стають мовами бilingвального вивчення нелінгвістичних дисциплін, хоча, маємо визнати, їх відсоток невеликий. Викладання культур одночасно з розвитком навичок іноземномовного мовлення розглядається як потреба сьогоднішнього дня. Треба, однак, зазначити, що противники бilingвізму у сфері освіти ставлять під сумнів необхідність використання іноземної мови для викладання нелінгвістичних дисциплін, наполягаючи на недоліках іноземномовної природи передавання знань. Як результат, можемо констатувати викликані цим процесом неоднозначні суспільні рефлексії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема бilingвальної освіти висвітлена у численних резолюціях Ради Європи, вона ставала об'єктом дискусій на міжнародних наукових конференціях. Необхідність цілісного та виваженого підходу до вирішення проблем міжкультурної та мовної взаємодії обґрунтували Є.М. Верещагін і В.Г. Костомаров, концепт діалогу культур, мовної взаємодії перебуває в центрі наукового аналізу В.-Ф. Маккея. Австрійський досвід бilingвальної освіти є важливим для вивчення, оскільки базується на мовному розмаїтті і міжкультурному вихованні.

У статті ставимо за мету дослідити бilingвальну освіту і викладання культур в австрійському контексті.

Виклад основного матеріалу дослідження. Упродовж останніх років серед вітчизняних і зарубіжних дослідників утвердилася ідея про те, що розвиток культурних компетенцій має здійснюватися після набуття базових навичок комунікації. Прихильники ж бilingвального вивчення нелінгвістичних дисциплін навчають за програмами «Іноземні мови та культури», позаяк фахівець бilingвального навчання не може навчати лише спілкуванню, його все частіше закликають бути вчителем мовної культури, посередником, який розвиває компетентність мовної та культурної взаємодії. Він має навчати перш за все діалогу і міжкультурному взаєморозумінню, надавати ключі до подолання мовно-культурних бар'єрів, що в результаті сприятиме розвитку навичок володіння іноземною мовою. Підкреслюючи єдність мови і культури, фахівці бilingвальної освіти координують реалізацію культурних програм, беруть участь у міжнародних проектах, зміцнюють зв'язки з державними установами, що займаються питаннями культури. Ця непроста робота здійснюється за допомогою сучасних засобів та нових технологій. Активізація участі вчителів і школярів у культурній діяльності підтримується міжнародними організаціями, що займаються культурою, головна з яких – ЮНЕСКО. Саме цією організацією координуються завдання, які стоять перед фахівцями бilingвального навчання:

- допомогти учням розвинути свої навички з мов шкільного бilingвального навчання;
- використовувати іноземну мову як засіб вивчення нелінгвістичних дисциплін шляхом підвищення обізнаності про культуру країни цієї мови;
- сприяти дотриманню принципів наступності у процесі навчання;
- брати до уваги мультилінгвізм та мультикультуралізм учнів;
- залучати батьків до співпраці у бilingвальному навчальному процесі;
- удосконалювати систему оцінювання і визначення рівня мовних навичок учнів;

- розширювати вибір мов для білінгвального навчання;
- заохочувати вчителів до використання позитивного європейського досвіду [6].

Цікавим і повчальним є білінгвальний досвід Австрії, в освітній системі якої чітко дотримано рекомендацій ЮНЕСКО. Оскільки Відень протягом століть залишався на перехресті мов і культур, Австрія і сьогодні приймає представників різних національностей. Деякі громади створені недавно, інші належать до епохи Габсбургів, найбільш чисельними є чеська і словацька. У двомовних районах Каринтії і Бургенланду словенська, хорватська та угорська мови мають статус державних і використовуються не тільки в освіті, але й у юриспруденції. Австрійський федеральний уряд здійснює свій вплив на сферу освіти разом з владними структурами провінцій, тобто земель. Федеральний уряд визначає правові рамки освітньої галузі, але саме влада на місцях залишається відповідальною за освіту. Федеральний уряд Австрії прийняв щодо меншин кілька важливих законів і декретів, які мають статус законодавчих актів:

- Закон про освіту Каринтійських меншин, а також Федеральний закон про мови (14 квітня 1959 р.);
- Федеральний закон про правове становище меншин в Австрії (7 липня 1976 р.);
- Постанова федерального уряду щодо дорадчих комітетів меншин (18 січня 1977 р.);
- Постанова федерального уряду стосовно словенської мови (31 травня 1977 р.);
- Федеральний закон про внесення змін до Закону про освіту національних меншин Каринтії (28 червня 1990 р.).

Відповідно до прийнятих законів, федеральне законодавство має на меті забезпечити меншинам Австрії захист, необхідний їм для збереження мови, а також повагу їхніх мовних та культурних традицій. Аналіз мультилінгвальної освіти в австрійській столиці засвідчив, що чеська і словацька громади є найчисельнішими. До них входять колишні переселенці та нові мігранти, які прибули до Відня після відкриття ринку праці для громадян нових країн ЄС. Хоча ці групи мають різне походження, все ж є речі, які їх об'єднують. Це, передусім, бажання виховати дітей з усвідомленням свого мовного та культурного коріння. Батьки мають змогу відправити їх у чеські та словацькі школи, якими керує Асоціація Коменського. Заснована в 1872 р., вона запропонувала можливість вчитися рідною мовою у той час, позаяк у Відні близько 200 тис. людей розмовляють чеською та словацькою мовами. Президент та адміністрація асоціації сприяють збереженню національної ідентичності етнічних громад, вихованню дітей на принципах мультилінгвізму та мультикультуралізму, що підкреслює важливість освіти кількома мовами. В австрійському економічному середовищі володіння німецькою, чеською, словацькою та угорською мовами, крім міжнародної англійської, є цінною перевагою. Сьогодні близько 500 дітей під егідою Асоціації Коменського навчаються за програмами різного рівня, з них: 80% – австрійські громадяни, дві третини – чеські громади, одна третина – словацькі. Діти у дворічному віці можуть навчатися у дитячому садку і закінчити школу, коли їм виповниться вісімнадцять років після складання іспитів у середній школі.

Викладання предметів в австрійській шкільній системі відбувається за австрійською навчальною програмою та за підручниками німецькою мовою. Традиційно освіта була білінгвальною, – чеською та німецькою. На уроках чеські діти роблять нотатки чеською і німецькою мовами, а словацькі діти – словацькою і німецькою. Система працює добре, учні і студенти звикли до неї. Вони переходять з однієї мови на іншу, коли розмовляють між собою, без жодних проблем. Словацькі діти швидко навчаються, тож після року можуть говорити словацькою, чеською і німецькою мовами, тоді як чеські діти розуміють словацьку мову. Австрійські педагоги вважають, що багатомовність сьогодні є надбанням глобалізації, а освіта в цьому середовищі має багато позитивного. Школа пропонує дітям набагато більше, ніж просто дві-три мови, вона також викладає культуру, історію, географію, вивчає традиції відповідних країн. Школи Коменського – хороший приклад, який показує, що заклади для етнічних меншин не обов'язково створюють культурні гетто, а навпаки, збагачують дітей, які можуть оволодіти кількома мовами і культурами одночасно [10].

Відень продовжує приваблювати заможних емігрантів великою кількістю міжнародних шкіл у місті та поблизу. Серед найпрестижніших:

- Віденська міжнародна школа, яка була створена для дітей дипломатів і працівників Організації Об'єднаних Націй, сьогодні діти з різних сімей можуть у ній навчатися;

- Американська міжнародна школа, відкрита для дітей усіх національностей;
- Дунайська міжнародна школа – це єдина приватна англійська школа, розташована в центрі Відня;
- Віденська початкова школа, яка забезпечує початкову освіту англійською мовою;
- Міжнародна християнська школа Відня, приватний некомерційний заклад, який приймає учнів віком від 5 до 18 років;
- Французька середня школа для франкомовних емігрантів, діти можуть отримати якісну освіту французькою мовою [8].

Австрійсько-французькі класи діють за великої фінансової підтримки Європейського Союзу, що є важливим фактором досягнення успішного результату. Австрійські батьки мають право обирати тип навчального закладу для своїх дітей. За сприяння Міністерства освіти, науки і культури Австрії залежно від потреб дитини реалізуються спеціальні навчальні програми, які зосереджені на особистості учня, практичній роботі, міжпредметних заняттях та позакласній роботі [5, с. 14]. Австрійська білінгвальна освіта здійснюється вчителем та його асистентом одночасно, що вирізняє Австрію з-поміж інших європейських країн. На сьогодні успішно функціонують два франкомовні білінгвальні класи на рівні початкової школи та п'ять – на рівні ліцею. У них французькою мовою викладаються такі нелінгвістичні дисципліни, як математика, біологія, фізичне виховання на початковому рівні навчального процесу та історія, географія, фізичне виховання у середній школі. На білінгвальне навчання передбачено п'ять годин щотижня.

З метою пропагування ідеї білінгвальної освіти окремі навчальні заклади започаткували дні відкритих дверей з театральними виставами, концертами та конкурсами іноземною мовою. Учні, які успішно склали випускний іспит у загальноосвітній середній школі за науковим профілем, одержують атестат про середню освіту (Reifeprüfungszeugnis) [5, с. 14]. На кінцевому ж етапі білінгвального навчання випускники мають можливість скласти іспит рівня DELF, організований Посольством Франції в Австрії. Ним же фінансується підготовка та стажування фахівців білінгвального навчання не тільки на території Австрії, а й у Франції. Потрібно зазначити, що білінгвальне навчання у франкомовному контексті не має продовження в австрійській вищій школі, тому окремі випускники вступають до вищих навчальних закладів Франції [3, с. 49–50].

Висновки з проведеного дослідження. Успішна реалізація білінгвальної освіти в реаліях сьогодення набуває особливого значення, позаяк сучасне європейське співтовариство потребує переосмислення і пошуку нових підходів до конструктивного діалогу з представниками різних національностей. Білінгвальна освіта має на меті спробувати зблизити їх загальноприйнятими цінностями та пріоритетами, розширити й поглибити міжкультурне співробітництво. Міжкультурна комунікація в умовах білінгвальної освіти сприяє обміну між двома і більше культурами, який здійснюється в різних формах та передбачає взаєморозуміння учасників білінгвального навчально-виховного процесу, що належать до різних національних культур [3, с. 67–68]. Австрійський досвід білінгвальної освіти є прикладом не тільки мовної взаємодії, але й успішного міжкультурного діалогу, який є необхідною умовою для розвитку і взаємодії різних культур. У процесі білінгвального навчання найбільш повно розкривається і усвідомлюється значущість власної культури, її цінностей та пріоритетів. **Перспективи подальших розвідок** у цьому напрямі стосуються використання інноваційних технологій в умовах білінгвальної освіти.

Список використаної літератури

1. Багатомовна Європа: тенденції у політиці і практиці мультілінгвізму в Європі. – К.: Ленвіт, 2012. – 168 с.
2. Верещагин Е.М. Язык и культура: Лингвострановедение в преподавании русского языка как иностранного: Методическое руководство / Е.М. Верещагин, В.Г. Костомаров. – 4-е изд., перераб. и доп. – М.: Русский язык, 1990. – 246 с.
3. Винарчик М.П. Розвиток білінгвальної освіти у середніх навчальних закладах Франції (70-ті роки ХХ – початок ХХІ століття): дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / М.П. Винарчик. – Дрогобич, 2014. – 243 с.
4. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / наук. ред. укр. видання С.Ю. Ніколаєва; пер. з англ. – К.: Ленвіт, 2003. – 273 с.

5. Сисоєва С.О. Освітні системи країн Європейського Союзу: загальна характеристика: навч. посіб / С.О. Сисоєва, Т.Є. Кристопчук; Київський університет імені Бориса Грінченка. – Рівне: Овід, 2012. – 352 с.
6. ЮНЕСКО: всестороння приверженність мовному різноманіттю і багатомовності. Міжнародний рік мов, 2007 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.un.org/ru/events/iyl/brochure/unesco.shtml>
7. Council of Europe. The Council of Europe and Language education [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.coe.int>
8. Ecoles Internationales à Vienne [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.easyexpat.com/fr/guides/autriche/vienne/ecole/ecoles-internationales.htm>
9. Mackey W.F. Bilinguisme et contact des langues / W.F. Mackey. – Paris: Klincksieck, 1976. – 534 p.
10. Vienne: lorsque l'éducation se fait multilingue [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://cafebabel.com/fr/article/vienne-lorsque-leducation-se-fait-multilingue-5ae00a28f723b35a145e5f7f/>
11. White Paper on Intercultural Dialogue «Living Together As Equals in Dignity» (2008) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.coe.int/t/dg4/intercultural>